

PRO ČECHY
JE NEBE NÍZKO
POJĎME CHTÍT VÍC!

Mojmír Hampel

PRO ČECHY
JE NEBE NÍZKO
POJĎME CHTÍT VÍC!

Mojmír Hampl

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Mojmír Hampl

Pro Čechy je nebe nízko

Pojďme chtít víc!

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 7376. publikaci

Odpovědná redaktorka Mgr. Marie Zelinová

Grafická úprava a sazba Eva Hradiláková

Návrh a zpracování obálky Vojtěch Wagner

Počet stran 192

První vydání, Praha 2019

Vytiskla tiskárna PBTisk, s.r.o., Příbram

© Grada Publishing, a.s., 2019

ISBN 978-80-271-1147-3 (ePub)

ISBN 978-80-271-1146-6 (pdf)

ISBN 978-80-271-2566-1 (print)

Obsah

O autorovi	9
Úvod	11
1. Česko za čtvrt hodiny	15
2. Češi na mapě víry a bezbožnosti	21
České země, duchovní dynamo Evropy	21
Kostel nebo rej. Ale pryč od něj	28
Od církve k horoskopům	32
3. Češi jako mistři kalkulačky	37
Hlavně levně, prosím!	43
Úspory, veřejné finance a dluhy	46
Atomy a sloučeniny	51
Češi venku	54
Kdo nesedí v Letenské, nevládne!	55
Někdo nás okradl!	59
4. Báječný český život	71
Kvůli čemu spácháme zločin?	71
Média a naše bublina	73
Bohatá země, která to o sobě ještě neví	77
Síla oboustranné prostupnosti	78
Důsledky tří anti-	80
5. Češi jako černí pasažéři ve vlastním vlaku	87
Stát, úředníci a černí pasažéři	89
Zaměstnanci, vrchnost a poddaní	91
Praktické důsledky I: stop stavění	92
Praktické důsledky II: očkování	94
Praktické důsledky III: zastupování v zahraničí	95
Praktické důsledky IV: bořit, ne tvořit	96

Globalizace po česku	97
Černé pasažerství a náš vztah k Evropské unii	99
6. Češi a kruté i milosrdné moderní dějiny	107
TGM	109
Beneš – ten druhý	110
Disident nastupuje	112
Nabídnout alternativu	113
Spory zmizí, epocha zůstane	115
Naši velcí Nečeši a malí Češi	117
Velké osobnosti pro velké okamžiky	119
7. Češi a jejich sousedé – žádní nepřátelé na dohled	123
Češi a Němci – vedle sebe, už ne spolu	123
Bez kulturního spojení	128
Češi a Slováci – historicky blízcí i vzdálení	131
Co Slováci nikdy neudělají, ale Češi ano	135
Češi a Rakušané aneb Češi, co mluví německy	138
Rakušané, Švýcaři a mýtus neutrality	145
Češi a Švýcaři – na „Švajc“ zapomeňte	146
Poláci – kamarádi, o kterých to ještě nevíme	150
8. Češi a ti další	157
S Brity se smějeme	157
„Amíci“ – ti, co roztáhli deštník nad Evropou a tolikrát ji tahali z bryndy	160
Anglosaské nastavení hlavy	161
S Korejci geopoliticky trpíme	162
Češi a Izrael – když se podaří něco velkého	163
Češi a Rusové	166
Pravdu najdeš v průměrné dědině	167
Zdroje jsou – ale kde a pro koho?	169
Havlíček a Masaryk – čeští proroci	171
9. Jára Cimrman, český génius s tak trochu německým jménem	177
Závěr Češi a 10 + 1 pravidlo pro ještě lepší budoucnost	183
Literatura	187

*Díky patří celé mé rodině.
Oni moc dobře vědí za co.*

*Sepsáno v Praze, Zlíně a Defurových Lázních
na jaře a v létě roku 2019.*

O autorovi

Ing. Mojmír Hampl, MSc., Ph.D., (*1975 ve Zlíně) je český ekonom, bankéř a publicista. Studoval na Vysoké škole ekonomické v Praze a na University of Surrey ve Velké Británii. Většinu svého dosavadního profesního života zasvětil České národní bance (ČNB), kam nastoupil po studiích v roce 1998 jako analytik. Po jiných angažmá se do ní vrátil v roce 2006 jako člen bankovní rady. Mezi lety 2008–2018 zastával funkci viceguvernéra ČNB, a byl tak nejdéle

sloužícím viceguvernérem v jejích novodobých dějinách. Pracoval mimo jiné jako ekonom v České spořitelně či v představenstvu České konsolidační agentury. Publikoval doma i v zahraničí více než čtyři sta populárních a odborných článků v nejrůznějších oblastech svého širokého zájmu: od makroekonomie přes hospodářskou historii a měnovou politiku až po příspěvky na téma kryptoaktiv. Celý život se ve svých pracích opakovaně vrací k tématu peněz, měn a centrálních bank. Jeho texty vyšly mimo jiné ve *Wall Street Journal*, *Central Banking*, *Project Syndicate*, *Financial Times* nebo v *German Economic Review*. Přednášel na řadě míst světa, zejména o měnové politice a centrálním bankovníctví. Je autorem knihy *Vyčerpání zdrojů – skvěle prodejný mýtus*, která vyšla v reedici v roce 2018. Působí v řadě akademických a vědeckých rad na českých vysokých školách, aktivně vědecky působí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a též v Centru pro systémová rizika při London School of Economics. Je členem správní rady Institutu pro ekonomické vzdělávání INEV. Je ženatý a má dvě děti, dceru a syna. Trvale žije v Praze.

Úvod

Nápad napsat knihu o nás Čechách vznikl paradoxně v cizině. Práce i odpočinek od ní mě zavedly v posledních šestnácti letech téměř do všech zemí Evropy a mnoha zajímavých koutů celého světa. A „té věci“ si prostě nešlo nevšimnout. Když to zakusíte dvakrát či třikrát, může to být náhoda, zvláštní výjimka. Ale tolikrát?

Právě tolikrát jsem totiž zažil, že cizozemci různých povolání, přesvědčení a světonázorů uměli dát při různých příležitostech spontánně, nenuceně a jindy naopak dost okatě verbálně i symbolicky najevo, jak jsou v jádru spokojení, že jsou obyvateli své země. Svého místa. Že někam patří a umí na to být hrdí. A že jsou i přes mnohé problémy rádi, že mají jakési privilegium žít právě tam. Většinou to nepůsobilo jako namyšlenost či dokonce povýšenectví vůči ostatním, byť samozřejmě někdy šlo i o to. Spíš jako příjemný patriotismus bez vedlejších efektů. Nehraná úcta či respekt k vlastnímu životnímu prostoru, který je přes všechny pokroky globalizace pořád a všude na světě dost lokální. Nakonec stav chodníku ve vlastní obci nás vždy bude zajímat násobně víc než takový hladomor v Jižním Súdánu, i když nepůsobí tolik skutečného neštěstí.

Věřím zavedené poučce, že potřeba *někam patřit* je kromě potřeby *něčemu věřit* a potřeby *dát životu smysl* jednou z klíčových nadstavbových lidských potřeb. Rozhodl jsem se proto sledovat pozorněji projevy tohoto patriotismu a srovnávat je s tím, co znám od nás. A to srovnání malinko bolelo. Začalo

to tím, že jsem na rozdíl od jiných zemí skoro nikde neviděl Čechy spontánně vyvěšovat, vylepovat a nosit státní vlajky či jiné symboly vlastní státnosti vyjma mimořádně silných sportovních příležitostí (nemyslím teď úřední budovy nebo tramvaje během svátků, tam je to jaksi oficiální), a končilo to až pořádným, od plíc podávaným kritizováním všeho „zkaženého v Česku“ pronášeným k uším zaskočených zahraničních delegací i u opulentních večerů. Dorazil to pak jednou letitý kamarád ze studií a vysoký úředník našeho ministerstva financí. Prozradil, jak mu s mírným cukáním koutků připomínají jeho partneři v Bruselu, že naprosto nejvíce finančních udání od občanů jedné země na občany téže země přichází do hlavního města Evropské unie právě z České republiky. Bum.

Už u těch vlajek to bylo do očí bijící i ve srovnání s blízkými zeměmi typu Polsko, Slovensko či Ukrajina, v nichž přitom docházelo a stále dochází k masivnímu odchodu populace za prací či lepším životem do zahraničí. My Češi, jako málo stěhovavý národ upnutý ke své hroudě, dáváme dle mého zcela subjektivního pozorování té hroudě najevo méně loajality než ti, kteří ve vlastní zemi ani nežijí. Nohama hlasujeme pro naši zemi, ale pusou a symboly tak úplně ne. Jako kdyby své báječné mamince a její mimořádné kuchyni projevoval celoročně více úcty potomek, který přijíždí jen během Vánoc na letmou návštěvu, než ten, který k ní chodí na oběd co čtrnáct dní a žije dvě ulice od ní.

Paradoxy mě odjakživa bavily, a tak jsem se právě na cestách rozhodl, že zkusím tuhle zvláštní hádanku rozluštit. Proč to vypadá, jako bychom si my Češi nevážili svého životního prostoru, a tím ani sami sebe? Má to vliv na hodnotu, kterou nám pak přisuzují ostatní? Proč je pořád všude tolik pesimismu, malomyslnosti a poraženectví i ve srovnání s těmi, kteří by se tak objektivně mohli oproti Čechům opravdu cítit, a přitom necítí? A jaké to může mít důsledky pro společenské a ekonomické vyhlídky naší země?

Tyto otázky začaly plodit další a další podotázky. Nekonečný proud. Je něco opravdu specifického v české duši, něco zatím podrobně nepopsaného v naší národní identitě? Opravdu si samotný prostor, který obýváme, a jeho barvitě dějiny vybírají na nás všech specifickou daň, kterou stále pomyslně splácíme? Hrajeme kvůli tomu pod své možnosti?

Co se to, zatraceně, s naší zemí děje? A jsem opravdu jedním z mála, kdo to vnímá jinak? Kdo vidí krásnou, bohatou, bezpečnou a po všech stránkách rozvinutou zemi plnou těch, kteří si ji oškliví? Nepotřebuje naše země nějak zásadně „odzátkovat“?

Kniha, kterou berete do rukou, se na to vše pokouší reagovat subjektivními očima jednoho ekonoma, vášnivého pozorovatele veřejného dění a samozřejmě oddaného Čecha. Ani v nejmenším nemám ambici dát na všechny uvedené otázky vyčerpávající nebo konečnou odpověď. Zůstala mi jen ambice, abych při hledání odpovědí velkorysého čtenáře úplně nenudil.

A jedna autorská poznámka k názvu této knížky. Přeli jsme se o něj s několika čtenáři předběžné verze. Mnozí moji volbu pochopili hned. Jiní měli pocit, že titulem říkám něco jiného, než co vidí uvnitř. Prý aby to nevypadalo jako text věnovaný letectví nebo meteorologii. Anebo snad, že cestu do nebe, do ráje mají Češi rychlejší než jiní. To mě vůbec nenapadlo. Takže objasním záměr.

Já si pro pojmenování této sady úvah vypůjčil anglickou frázi „only sky is the limit“ (jen nebe je strop). Ta výpůjčka může působit legračně, když je to kniha o Čechách, ale ona ta věta pomalu zdomácněla i v našem jazyce. Umělec, podnikatel či zamilovaný jí chtějí říct asi tolik, že jsou o svém díle, nápadu nebo i lásce přesvědčeni tak moc, že díky nim mohou dosáhnout *jakékoli* mety. Jediným skutečným omezením je až ono pověstné *nebe nad námi*. A dál už se stejně nedá dostat. A právě tak je to míněno v přeneseném významu u nás Čechů, tedy zhruba: Proč ten strop vidíme někdy tak zatraceně nízko? Proč nám stačí málo? Nebo alespoň míň, než nač bychom mohli pomýšlet? Proč je lepší ta naše *jistotka* pohybu při zemi?

Pro autora díla je nepochybně lepší, když je titul srozumitelný tak nějak automaticky. Když nevyžaduje dodatečnou interpretaci. A já pořád věřím, že spíš nepotřebuje. Jinak by něco v hlavním záměru nevyšlo. Nicméně jsem toto malé vysvětlení napsal taky trošku pro jistotu. Kdyby náhodou. Jsem nakonec taky jenom Čech...

Česko za čtvrt hodiny

Dostal jsem onehdy zajímavý úkol. Měl jsem větší skupině zahraničních manažerů a ředitelů kdečeho na samý úvod jejich několikadenní konference stručně představit naši zemi. Stručně znamenalo podle organizátorů během patnácti minut. Jen pro kontext, tato skupinka vesměs inteligentních lidí se schází na různých místech Evropy a pro onen rok si vybrala Prahu. Bylo zřejmé, že jsou to lidé, kteří srovnávají, pozorují, hodnotí a dělají si názor.

Inu, byla to výzva. Koneckonců zkuste se sami nejdřív na chvilku zamyslet, jak byste se s takovým úkolem popasovali. Já to pojal asi takhle.

→ Co všechno jste možná nevěděli o zemi, v níž se právě nacházíte

Nechci a nebudu tomuto ctěnému a vzdělanému publiku dlouze opakovat, co už nejspíš zná. Jsem si téměř jistý, že většina z vás slyšela o Václavu Havlovi. Nebo že jste jako vesměs soutěživí lidé nepřehlédli úspěchy českých či v Česku narozených a odchovaných sportovních hvězd v tak rozličných disciplínách, jako jsou tenis, lední hokej nebo fotbal. Jména jako Kvitová, Navrátilová, Lendl, Čech, Rosický či Nedvěd řadě z vás nebudou zcela neznámá. Jejich nepřehlédnutelné výkony ve sportech, kde je celosvětová konkurence velmi silná, jsou samy o sobě slušným úspěchem pro zemi, která má pouhých

deset a půl milionu obyvatel, tedy na displeji kalkulačky nepostřehnutelnou jednu desetinu procenta světové populace.

Ale opakují, asi vás nezajímá, co už víte. Zkusím tedy naopak dodat pár věcí, které zatím možná nevíte. Česká republika jako země, kde byl vynalezen celosvětově proslulý a neustále napodobovaný ležák plzeňského typu, má stále nejvyšší spotřebu piva na hlavu. Přes 140 litrů na každého jednoho obyvatele. Zástupy pivachtivých turistů v Praze a celém Česku určitě této impresivní statistice pomáhají. Česko má k tomu pořad – i přes pokles v posledních letech – také nejvyšší doloženou konzumaci vepřového masa na hlavu. V tomto ukazateli ale soutěžíme s Čínou.

Netušíte zřejmě, že podle některých evropských statistik, které ale nejsou tak spolehlivé jako třeba data o populaci, je v Česku nejvyšší počet zahradních bazénů na hlavu v celé Evropě. Zatímco v sousedním bohatém Německu připadá jeden bazén na zhruba 103 obyvatel, u nás jen na nějakých padesát. Pokud tomu nevěříte, jako anekdotická evidence vám může posloužit výhled z okénka vašeho letadla na okolí Prahy, až budete opouštět ranvej v Ruzyni. Za dobrého počasí si zkuste udělat prosté optické srovnání s jinými metroplemi Evropy.

Přesvědčivé vysvětlení toho srovnání s Německem úplně nemám – snad hraje roli to, že Češi bydlí mnohem více ve vlastním, zatímco Němci mnohem více v nájemním bydlení. Bazén je často bonus, který si pořizujeme k obydlí, jež nám skutečně patří. Ale snad to prostě něco říká i o našem životním stylu: *dobré pivo, pořádný kus masa a k tomu koupání*. Spousta Čechů by možná řekla, že právě to je ten správný základ pohodového života a pohodářského přístupu k němu i k celému světu. A slovo *pohoda* je u nás důležité, na to upozorňuji.

Ale to by byla jen zjednodušená karikatura. Pojdme proto dále. Česko je zemí s dlouhou a opravdu hluboce zakořeněnou tradicí výrobního, zpracovatelského průmyslu a produkce všeho druhu. Ta sahá hluboko do devatenáctého století (vlastně spíš ještě o kus dál), kdy právě české země byly skutečným průmyslovým motorem celé někdejší rakouské a později rakousko-uherské monarchie. Právě na tomto území se soustředily téměř tři čtvrtiny veškerého průmyslu mocnářství. Továrenská a výrobní tradice přežila všechny válečné a totalitní hrůzy dvacátého století, které si na naší zemi vybraly svou krutou daň, a zůstala naším poznávacím znamením až dodnes.

I dnes je tak Česká republika zemí, která průběžně soupeří o první místo nejprůmyslovější země celé Evropské unie, a předbíhá tak v této charakteristice i sousední Německo, se kterým se rádi a často srovnáváme, jak už jste asi pochopili.

Chcete-li praktický příklad, pak si stačí uvědomit, že Česká republika, přepočteno na hlavu, je druhým největším výrobcem automobilů na světě. Se 133 vozy na 1000 obyvatel za sebou nechává takové automobilové titány, jako jsou Japonsko, Jižní Korea, Spojené státy nebo opět Německo. A co víc. Jediným, kdo v tomto ukazateli naši zemi poráží, je sousední Slovensko. Vezměte někdejší Československo dohromady a máte spolehlivě světového hegemonu v produkci osobních vozidel vzhledem k velikosti populace. Takže kdykoli budete řídit svoje auto, ať už značky Škoda nebo Hyundai, Peugeot či Kia, Volkswagen nebo i Porsche, nebuďte překvapeni, že mohlo být vyrobeno v dosahu tří set kilometrů od Prahy, tedy místa, kde se právě nalézáte. Konec konců, Ferdinand Porsche, zakladatel stejnojmenné slavné a drahé značky a autor fenomenálního vozu, který dodnes potkáváte na silnicích a říkáte mu Volkswagen Brouk, se narodil ve Vratislavicích nad Nisou. To je osmdesát kilometrů severně od českého hlavního města.

Mnoho mých přátel a známých v průmyslu říká, že je Česko zemí, kde se prostě vyrábí vše. Od ultralehkých letadel, turbín, aut, autobusů a lokomotiv přes obráběcí stroje, motory, zdravotní techniku či zbraně až po ložiska, dalekohledy, kartáče a jehly. Ale třeba i chytré nehmotné produkty jako software či počítačové hry. Pokud si chráníte svůj počítač proti virům, je vysoká pravděpodobnost, že narazíte na nástroje světově úspěšné firmy Avast. A hrajete-li na počítači hry všeho druhu, což já tedy bohužel ne, vězte, že Česko je pro jejich vývoj a produkci zemí zaslíbenou.

Prostě: ať potřebujete cokoli, většinou najdete alespoň jeden závod, který to dokáže vyrobit. Kdosi mi tvrdil, že snad jedinou výjimkou jsou rentgenové přístroje, ale to neumím potvrdit.

S touto průmyslovou tradicí (kterou někdy považujeme za zátěž, zatímco mnozí ve světě ji v éře deglobalizace a návratu řady výrobních činností zpět do západního světa naopak berou jako velké plus) nepřekvapí, že jsme tak obchodně propojeni s tolikrát zmiňovaným Německem. Náš hlavní obchodní partner je cílem pro více než třicet procent českých vývozu a sám jsem byl

překvapen zjištěním, že zhruba podobné číslo vykazovala Československá republika dávno před rokem 1945. Nicméně i pro samotné Němce bývá zase novinkou, že je Česko jednou z mála zemí, které mají s Německem obchodní přebytek, ne schodek. Dokonce v čase narůstající. Do Německa více vyvážíme, než z něj dovážíme. Ne že by zrovna tohle bylo to nejpodstatnější, ale jako příloha k řečenému se to hodí.

Ze své oblasti financí pak mohu přidat jedno všeobecně známé slovo s původem na tomto území. Každý se totiž setkal někdy v životě s *dolarem*. Nejspíš americkým, ale taky kanadským či australským, čímž ovšem výčet nekončí. Vězte, že ten název pochází z původního českého slova *tolar* nebo německého *Thaler*. Jáchymovský *tolar* neboli *Joachimsthaler*, ražený z kruš-
nohorského stříbra od roku 1520, platil kdysi za jednu z nejkvalitnějších mincí Evropy. A toto kovové platidlo Českého království s vyobrazeným dvouocasým lvem na lícni straně vytvořilo standard stříbrné měny pro celý svět a v podobě *dolaru* je dodnes okolo nás jako oběživo ve více než dvaceti zemích světa.

Ale neměl bych působit jen jako strojený ekonom a národohospodář. A nechci se soustřeďovat pouze na ekonomické otázky. Takže navíc k řečenému i pár kuriozit, které by toto ctihodné publikum mohly zaujmout. Někteří z vás jistě používají kontaktní čočky. Pak vám s radostí sdělují, že je vymyslel špičkový český vědec Otto Wichterle, stejně jako nylon. Místní badatel Jan Jánský zase jako první pojmenoval a klasifikoval krevní skupiny tak, jak je dnes známe a jak je i vy běžně používáte. Polka *Škoda lásky*, kterou si v tolika jazykových mutacích oblíbil celý svět, vznikla zde – jejím autorem je skladatel Jaromír Vejvoda. *Novosvětskou symfonii* dal zase světu výjimečný hudební génius Antonín Dvořák. Na pokusech o správnou výslovnost jeho jména si nemálo cizinců doslova fyzicky zdeformovalo jazyk. Nezkoušejte to. Svět dobyly i filmy Miloše Formana. A řada z vás je dobře zná, byť jste třeba netušili, že režisérem takového *Amadea* je vlastně Čech, který odešel do Ameriky. A tak dále.

A pokud chcete lingvistickou lahůdku na závěr, tady jedna je. Možná vás nenapadlo, že slovo *robot*, které zcela běžně používáte ve svých jazycích, je českého původu. V dramatu *R.U.R.* jej poprvé použil výjimečný český spisovatel Karel Čapek, jakkoli se dodnes vedou zasvěcené spory o to, jestli

skutečným tvůrcem tohoto dnes běžného novotvaru není jeho bratr Josef. To nové slovíčko pochází z českého pojmu robota, označujícího neplacenou, nucenou práci sedláků a poddaných na panském ve feudálních časech.

A protože končí čas mně vyhrazený, tak popřeji jen inspirativní konferenci, hezký pobyt v naší zemi a ať se vám zde líbí!

Následoval slušný potlesk. A zdálo se mi, že nebyl tak tlumený, jak občas znějí ty povinné na podobných akcích. Ale při všem, co jsem uvedl výše, čtenáře nepřekvapí, že největší kritiku jsem nakonec sklidil od českého posluchače. Zatímco Ir, Brit a Němec mi při rautu děkovali, že se dozvěděli něco nového a v kontextu pro ně nezvyklém, Čech, můj lokální parťák, to viděl opačně. V zákulisí mě trochu zpražil tím, že mu můj úvod do věcí českých pro cizince přišel zbytečně nabubřelý, nafoukaný a že jsem to měl celé pojmut uměřeněji a střízlivěji. Cítil se jako Čech též nepřímou spoluzodpovědný za to, jak je jeho země představována, a přišlo mu to prostě moc. Moc!

Prosím, mám svůj styl přednášení a předával jsem jen zcela subjektivně pojatý výběr faktů. Ale pořád to byla jen lépe či hůře seřazená ověřitelná fakta. On prostě takto podanému výčtu vesměs snad pozitivních skutečností o České republice nevěřil. Přišlo mu, že takto se na nás samotné dívat a takto nás jako zemi prodávat je nepatřičné, trochu za hranou. Že přece musím dodat nějakou protiváhu, něčím to celé trochu negovat, shodit, ironizovat a umenšit. A jakkoli od druhého kolegy jsem slyšel naopak pochvalu, trošku mě to tehdy ranilo. Nejen ego, byť to jistě taky. Zasáhl mě celý ten přístup. Najednou mi přišel takový, ehm, český – malomyslný a sebeshazující. *Přece nemůžeme dělat takhle prvoplánovou reklamu vlastní zemi. Vždyť to působí trapně.*

Nepřipadalo mi to tak a velkorysý čtenář, nechť si udělá nakonec názor sám. Osobně jsem měl snad jediné pocit, že je trochu laciné začínat úspěchy českých sportovců. Že je to až příliš snadné. Nicméně účinné. Již zmíněné cesty po světě mi opakovaně potvrdily, že sportovci masově prodávají danou zemi víc než kdokoli jiný. Pro nevěřící Tomáše dva příklady: